

چالش‌های ملی و ساختاری علم‌سنجی

(به مناسبت برگزاری اولین همایش ملی سنجش علم:

ارزشیابی و آسیب‌شناسی بروندهای علمی)

(اصفهان، ۳۱ اردیبهشت و ۱ خرداد ۱۳۹۳)

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

شاپا (چاپی) ۸۲۲۳-۲۲۵۱

شاپا (الکترونیکی) ۸۲۳۱-۲۲۵۱

نمایه در SCOPUS, LISA و ISC

<http://jimp.irandoc.ac.ir>

دوره ۲۹ | شماره ۳ | صص ۵۹۱-۵۹۲

بهار ۱۳۹۳

جای بسی خوشوقتی بود که همایشی درباره علم‌سنجی، در سطح ملی و به کوشش جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران (که اکنون با نام علم اطلاعات و دانش‌شناسی در تلاش است جایگاه خود در نظام آموزش عالی را ارتقاء دهد) برگزار شد. نگاهی به عنوان فرعی این همایش می‌تواند بیانگر هدفمندی آن در سطح ملی باشد. به‌راستی که مهم‌ترین چالش مطرح در سنجش بروندهای علم، چگونگی ارزشیابی این بروندها است. محورهای فرعی برای همایش که به منظور تشویق و هدایت علاقه‌مندان، صاحب‌نظران و پژوهشگران در ارائه مقاله‌ها برگزیده شده بود می‌تواند نشان‌دهنده گسترده‌گی، تنوع، و عمق موضوع‌های مرتبط با علم‌سنجی، و آسیب‌شناسی معیارها و روش‌های آن باشد. این امر از آن جهت اهمیت دارد که، اگر قرار باشد به مقوله علم‌سنجی به شکل نظری و عملی - و در عین حال واقع‌بینانه - توجه شود، باید به بسیاری از جنبه‌های پیدا و ناپیدای آن نیز پرداخت. چنین رویکردی ایجاب می‌کند که سازمان‌ها و نهادهای علمی، دانشگاهی، سیاست‌گذاری، و ... دولتی و غیردولتی، نقش ویژه خود را در چارچوب یک برنامه ملی برای توسعه علم، ایفا کنند. از این‌رو، علم‌سنجی در واقع به یک رویکرد ملی برای توسعه علم تبدیل شده است. تلاش همایش و سخنرانان آن نیز در همین راستا بود.

در عین حال، همین که موضوعی جنبه ملی پیدا می‌کند، چالش‌های گوناگونی را نیز با خود به‌وجود می‌آورد که برطرف کردن آنها به‌سادگی ممکن نیست. در درجه نخست، دیدگاه‌های متفاوت، موجب بروز مناقشه‌های علمی بر سر شیوه‌ها، رویکردها، معیارها و ابزارهای سنجش علم در ایران شده است.

از سوی دیگر، بحث درباره سودمندی و اثربخشی علم تولیدشده توسط دانشمندان ایران، و اینکه این علم چگونه و تا چه اندازه منتهی به کاربرد در داخل کشور و ایجاد تحول می‌شود، همچنان مطرح است. باعث خوشحالی است که به لحاظ ضریب تأثیر یا شاخص‌های دیگر، برخی از دانشمندان ایران دارای جایگاه ویژه و بلندی در سطح جهان هستند؛ اما دغدغه برخی از صاحب‌نظران آن است که چگونه می‌توان به بومی‌سازی برخی از برندها و دستاوردهای علمی پرداخت تا در نهایت بتوان تأثیر آن را در زندگی اقتصادی، اجتماعی و فردی ایرانیان مشاهده نمود.

بایسته است به این نکته اشاره شود که نمی‌توان با علم‌سنجی مخالف بود. سنجش و ارزیابی رفتارهای انسان از جمله برندهای علمی جزو اساسی زندگی اجتماعی، حرفه‌ای و علمی است. به همین دلیل، این موضوع همواره مورد توجه جوامع مختلف بوده است. اما نکته مهم در این رابطه، به چگونگی و کیفیت سنجش مربوط می‌شود. نگاهی به روند توسعه روش‌ها، شاخص‌ها و ابزارهای علم‌سنجی در دو دهه اخیر نشان می‌دهد که این روند رو به سوی پیرایش و تکامل دارد و هر چند سال، یک معیار و روش جدید برای سنجش برندهای علمی و اثربخشی آنها ابداع و مورد استفاده قرار گرفته است. جالب آنکه، علاقه‌مندان و ابداع‌کنندگان این معیارها و روش‌ها، محدود به متخصصان علوم کتابداری و اطلاعات نبوده‌اند؛ بلکه دانشمندان بسیاری از رشته‌های علمی، درگیر این روند اصلاحی و تکاملی شده‌اند. این وضعیت حکایت از همه‌گیر بودن بحث علم‌سنجی دارد، تا جایی که مقامات بلندمرتبه کشور ما نیز به این موضوع علاقه‌مند شده‌اند.

بحث‌های همایش سنجش علم، بنا بر ماهیت این موضوع، به عرصه داغی برای مناقشه‌های علمی تبدیل شد. شوربختانه، برخی از شرکت‌کنندگان، انتقاد از روش‌ها و معیارهای علم‌سنجی را مخالفت با خود علم‌سنجی پنداشتند. در مقابل، برخی نیز وضعیت موجود را بی‌نقص انگاشتند. نهایت آنکه، این مناقشه‌ها تأثیر خود را در تدوین بیانیه همایش و مشخص کردن محورهای آن نشان داد- به گونه‌ای که رسیدن به یک توافق جمعی و متکی بر دیدگاه‌های خردمندان را دشوار ساخت. در هر صورت، چه این بیانیه منتشر شود یا به سرانجام نرسد، محتوای ارائه‌شده در این همایش که به شکل مقاله شفاهی و پوستر ارائه شد (و به احتمال، به صورت یک کتاب چاپ خواهد گشت) می‌تواند تلاش و پویایی جامعه علمی ایران را در برخورد با یکی از موضوع‌های مطرح روز، یعنی آسیب‌ها و چالش‌های سنجش برندهای علمی، به تصویر بکشد. آیندگان نیز خواهند توانست اثربخشی این همایش را مورد واکاوی قرار دهند.

سیدرحمت‌الله فتاحی

سرمدیر